

Predstava "Morphin" - tijelo kao algoritam

Ruža, Jura

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:108154>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST
DIPLOMSKI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER: NEVERBALNI TEATAR

JURA RUŽA

PREDSTAVA „MORPHIN“
—
TIJELO KAO ALGORITAM

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: red. prof. art. Maja Đurinović

Osijek, 2022.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U
OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Jura Ruža** potvrđujem da je moj **diplomski rad**

pod naslovom

PREDSTAVA „MORPHIN” - TIJELO KAO ALGORITAM

te mentorstvom red. prof. art. Maje Đurinović

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

Sadržaj

Sadržaj.....	3
1. Uvod – odabir teme.....	4
2. Svakodnevna upotreba društvenih mreža, politička moć	5
2.1. Poznati skandali.....	7
2.2. Osobno zapažanje.....	8
3. Jean Baudrillard, <i>Simulacija</i>	8
4. Marshall McLuhan, <i>Medij je poruka</i>	10
5. Pitanje otpora; Tyler Durden, Patrick Bateman, <i>Crno zrcalo</i>	11
6. Početna faza rada, eksperiment s tekstom i pokretom	13
7. Digitalna instalacija i tijelo kao algoritam	15
7.1. Redoslijed pokreta	17
7.2. Govorni sadržaj	19
7.3. Cjelovit tekst iz pedeset četiri videa	19
8. Razvoj procesa – konkretizacija izvedbe.....	21
9. Zaključak.....	24
10. Literatura	25

1. Uvod – odabir teme

U trenutku odabira teme diplomskoga rada pitao sam se o suvremenim problemima koji obilježavaju šire društvo u kojem živim i mene samog kao sudionika toga društva. Iz tadašnje perspektive¹, kao još uvijek najutjecajnija pojava na društvenu stvarnost činila se svjetska pandemija koronavirusa i njezine posljedice na svakodnevicu, što je rezultiralo svojevrsnom restrikcijom kretanja i kontrolom fizičkih kontakata među ljudima. Zdravstveni stručnjaci uveli su *mjere samoizolacije* i *socijalnog distanciranja* u svrhu suzbijanja bolesti, dok su dnevne vijesti redovito iznosile statističke podatke o broju novozaraženih i umrlih osoba – podatke na koje je svaki korisnik interneta mogao naići odmah kad bi otvorio naslovnu stranicu Googlea.

U takvim okolnostima generacije mladih ljudi odrastaju uz izmijenjenu percepciju ljudskoga kontakta koja se svodi na njegovo izbjegavanje, preispitivanje ili predviđanje njegovih „posljedica”. Niz nedavnih znanstvenih istraživanja ukazuje na to da stanja neprekinuto povećanog opreza iziskuju psihološki stres i stvaraju predispozicije za razvoj niza nepoželjnih simptoma poput: anksioznosti, depresije i posttraumatskog stresnog poremećaja.

Sukladno tomu, proces tehnologizacije nastavlja se razvijati u obrnuto proporcionalnom smjeru. Tehnologija kao da je u novonastaloj situaciji zauzela ulogu izbavitelja. Segmenti života poput uredskih poslova (rad od kuće) i školske nastave (učenje na daljinu) u potpunosti su prebačene u virtualni oblik. Zbog nagle potražnje za takvim rješenjima, svjetski tehnološki divovi poput Applea, Alphabet, Tesle, Microsofta, Amazona i Facebooka neprestano su unaprjeđivali svoje usluge, pa se njihova tržišna vrijednost ubrzo drastično povećala. Pri tome se društvena okupljanja, prema naputcima zdravstvene struke, još uvijek dovode u pitanje zbog promicanja brige o sveopćem zdravlju te straha od moguće zaraze.

Zbog manjka fizičke povezanosti, korištenje interneta i posebice mobilnih uređaja znatno se povećalo kako bi ljudi na drugi način zadržali međusobnu povezanost. Američka tvrtka Kepios u srpnju 2022. godine objavila je godišnju analizu globalnog korištenja društvenih mreža u kojem je, između ostalog, naveden podatak da je sveukupan broj korisnika porastao za 227 milijuna u odnosu na srpanj 2021. godine. Neki od podataka u izvješću bili su:

- sveukupan broj korisnika: 4.70 milijardi
- prosječno vrijeme korištenja dnevno: 2 sata i 29 minuta
- korisnici u usporedbi sa svjetskom populacijom: 59 %
- korisnici u odnosu na sveukupne korisnike interneta: 93.6%

1. Listopad 2021. godine.

- ženski korisnici u odnosu na sveukupne korisnike: 45.7%
- muški korisnici u odnosu na sveukupne korisnike: 54.3%².

Činjenica je da su društvene mreže postale jedan od najizraženijih sastavnica ljudskoga društva u dvadeset i prvom stoljeću. Posebice za mlađu populaciju, one su danas ključni kanal za razmjenu informacija, stoga je polazno pitanje ovoga rada bilo – postaje li digitalizacija bitno nadmoćnijom nad socijalizacijom.

2. Svakodnevna upotreba društvenih mreža, politička moć

S obzirom na to da društvene mreže ostvaruju globalno povezivanje i virtualnu interakciju, njihova popularnost nastavlja rasti i njihove mogućnosti neprestano se nadograđuju. Gotovo svaki korisnik mreža može naći istomišljenike o bilo kojoj temi, pojedinačno ili na grupama, stranicama i forumima. Takve platforme, također, podrazumijevaju brza i pojednostavljena sredstva razmjene ideja i informacija u obliku kratkih tekstualnih objava, slika, videozapisa i *memeova* (kombinacija slike i kratkog teksta koji upotpunjava njezino značenje). Zahvaljujući ubrzanoj komunikaciji, svakodnevne vijesti mnogo se brže šire te mnoge etičke, društvene i političke teme dobivaju na vidljivosti i jednako su dostupni svim korisnicima, neovisno o dobi, spolu, nacionalnoj pripadnosti, političkom i religijskom opredjeljenju. Zbog toga mnogi društveni problemi brže dopiru do širih masa.

Međunarodni pokret *Extinction Rebellion* nastao je s idejom osvještavanja posljedica klimatskih promjena. Njegovi administratori redovito objavljuju nove podatke o ekološkom zagađenju i pozivaju ljude na nenasilne prosvjede kako bi potakli državne vlasti da osnaže sredstva obrane protiv ekološke krize. Na sličan način proširili su se i pokreti za ljudska prava, poput onog naziva *MeToo* 2006. godine koji je započela aktivistica Tarana Burke na MySpaceu, s ciljem ukazivanja na prisutnost seksualnog zlostavljanja u društvu. Njezina inicijativa 2017. godine dobila je još veći zamah kada su američke glumice javno progovorile o iskustvima seksualnog nasilja počinitelja Harveya Weinsteina, jednog od najangažiranijih hollywoodskih producenata. Oznaku *#MeToo* u svojim su objavama na Facebooku počele koristiti osobe diljem svijeta te se tako na svjetskoj razini počela pridavati veća važnost problemu seksualnog nasilja.

² Podatci dostupni na poveznici: <https://datareportal.com/social-media-users>

Na sličan je način začet pokret pod nazivom *Black lives matter*, također nazvan prema internetskoj oznaci koja se 2013. godine počela koristiti na Facebooku i Twitteru povodom ubojstva sedamnaestogodišnjeg Afroamerikanca Trayvona Benjamina Martina u Floridi, čiji je ubojica proglašen nevinim zbog floridskog *stand-your-ground* zakona koji daje ovlaštenje ljudima da se prema vlastitoj procjeni brane od potencijalnih prijetnji, makar i po cijenu ubojstva. Godine 2020. pokret je stekao globalnu podršku nakon policijskog ubojstva Georgea Floyd.

Politička moć društvenih mreža postala je vidljiva krajem 2010. u Tunisu, gdje su blogeri s „problematičnim” sadržajem već bili uhićivani i zatvarani, a mnoge internetske stranice blokirane, zbog čega je tamošnje Ministarstvo unutrašnjih poslova steklo nadimak „Amar 404”, prema poznatom natpisu „404 greška” koji se na internetu pojavi umjesto stranice koja je korisniku nedostupna. Khaled Koubaa, predsjednik internetskog društva u Tunisu, rekao je kako je u planu vlade bilo ugasiti i Facebook 2009. godine, no toliko ga je ljudi već koristilo, da se sam režim povukao iz uvjerenja da bi njegova zabrana bila još opasnija. Glavnim okidačem Arapskoga proljeća smatra se slučaj Mohameda Bouazizija, dvadesetšesto-godišnjeg mladića koji je radio kao ulični prodavač bez javne dozvole. Iako prema državnim zakonima dozvola nije bila jasan preduvjet za prodaju, Mohamed je morao plaćati mito lokalnim policajcima koji su nebrojeno puta zaplijenili njegova dobra i fizički ga zlostavljali. Kada su gradske vlasti odbijale primiti ga u svoj ured i uvažiti njegove žalbe, 17. prosinca 2010. godine javno se spalio pred njihovom zgradom. Događaj je snimio njegov brat, ne znajući da se radi o Mohamedu, i kasnije objavio snimku na Facebook koja se viralno proširila i stekla međunarodnu pažnju. Koubaa je također u svom navodu rekao: *Društvene mreže odigrale su ključnu ulogu. Tri mjeseca prije nego što se Mohamed Bouazizi spalio u Sidi Bouzidiju imali smo sličan slučaj u Monastiru. No, nitko za njega nije saznao jer nije bio snimljen. Razlika je bila u tome što su slike Bouazizija objavljene na Facebook i svatko ih je mogao vidjeti.*³

Nakon nešto manje od mjesec dana neprekinutih prosvjeda, 14. siječnja 2011. godine predsjednik Ben Ali napustio je državu i njegova je diktatura okončana. No, masovni prosvjedi nastavili su se širiti diljem drugih arapskih zemalja, poput Egipta, Libije, Jordana, Yemena i

³ Peter Beaumont: *The truth about Twitter, Facebook and the uprisings in the Arab world* (prijevod: *Istina o Twitteru, Facebooku i pobunama u arapskom svijetu*), The Guardian, 25. veljače 2011. godine; <https://www.theguardian.com/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arablibya?fbclid=IwAR1eFkFClyXN2FiOKoQ02HKgY1asE-CdEemS1MP8eBt-gBr87FermnsGwzE>

Sirije. Internetski aktivizam pritom je odigrao bitnu ulogu. Egipatski aktivist Fawaz Rashed 19. ožujka 2011. godine objavio je na Twitteru: *Koristimo Facebook kako bismo organizirali prosvjede, Twitter kako bi ih koordinirali i YouTube kako bismo ih pokazali svijetu.* Prosvjednicima su također u izbjegavanju internetske cenzure pomagali hakeri dajući im pristup virtualnoj privatnoj mreži (alatom za šifriranje aktivnosti na internetu i zaštitu podataka).

2.1. Poznati skandali

U zapadnom svijetu društvene mreže također postaju izrazito jaka platforma za oblikovanje političkih stajališta, što pokazuju rezultati istraživanja američkog centra Pew, provedenog u lipnju 2020. godine, s pitanjem – preko koje platforme većina odraslih osoba dolazi do informacija o aktualnim političkim događanjima. Među odgovorima navedeno je:

- web stranice ili aplikacije: 25%
- društvene mreže: 18%
- kabelaška televizija: 16%
- lokalna televizija: 16%
- televizijska mreža: 13%
- radio: 8%
- novine: 3%
- nema odgovora: 1%⁴.

Dokumentarni film *The Great Hack* bavi se skandalom britanske tvrtke *Cambridge-Analityca Ltd* koja je 2018. godine optužena za krađu i nezakonitu upotrebu korisničkih podataka na Facebooku. Podaci su prikupljeni putem online testa ličnosti od sto dvadeset pitanja za koje bi, osim njegovih rezultata, korisnik dobio minimalan iznos od dva dolara. Nesvjesni da njihove podatke prikuplja privatna tvrtka zadužena za vođenje političke kampanje Donalda Trumpa (koji je na izborima pobijedio), u kvizu je prema jednoj procjeni sudjelovalo osamdeset i sedam milijuna korisnika kojima je kasnije, ovisno o rezultatima psihološkog testa, internetski algoritam nudio sadržaj u obliku kratkih formata, poput videozapisa ili slika u

⁴ Podaci dostupni na poveznici: https://datareportal.com/social-media-users?fbclid=IwAR13KM_eHdDDgGAZ7qOddDQAgPfl13SjG1R1DsR-ELYeX_AKDKys8Lz480Q

kojima je promovirao Trumpovu desničarsku politiku te na isti način diskreditirao aktualnu vlast. Propaganda se radikalno proširila, kako na Facebooku, tako i na internetskom forumu *8chan* gdje je začeta teorija zavjere pod nazivom *Qanon*, čiji su sljedbenici promovirali ideju o prikrivenom kanibalističkom lancu dječjeg roblja, a kao njihove predvodnike imenovali su članove američke demokratske stranke. Isti bloger nepoznatog stvarnog imena i danas je aktivan na istoj stranici.

Osim samog sadržaja, internetski algoritmi pamte i bilježe količinu vremena koju korisnik provede gledajući fotografiju ili videozapis, kako bi mu ponovno reproducirali srodan sadržaj. Na tom principu zasnovani su i algoritmi društvenih mreža s ciljem procjene i ponovljene ponude sadržaja koji odgovara korisnikovim interesima. Nijedna osoba na Facebooku nema isti profil i nikome se ne prikazuju potpuno iste vijesti.

2.2. Osobno zapažanje

Proučavajući princip rada algoritama, počeo sam uočavati analogiju između internetskog sustava i ljudskih misaonih obrazaca. Sadržaj koji najčešće pretražujemo i konzumiramo na svojim računalima i mobilnim telefonima pamti algoritam koji nam pri sljedećem pregledu ponovno izbacuje srodan sadržaj stvarajući neku vrstu psihološkog profila. Ono što smo jučer birali – danas si ponovno namećemo.

To je teško promijeniti jer je potrebno mnogo novih pretraživanja da bi nam se počeo nuditi nov sadržaj.

Ne funkcionira li ljudski mozak na sličan način? Ne počivaju li živčane stanice na grupiranjima prema naviknutim misaonim sklopovima? Razmišljajući tako, čini se kao da na globalnoj razini zbilja stvaramo neku simuliranu stvarnosti koju živimo i koja možda postupno postaje stvarnija od fizičke stvarnosti.

3. Jean Baudrillard, *Simulacija*

Izraz *simulacija* ključna je riječ u filozofskom tekstu *Simulacija i zbilja* autora Jeana Baudrillarda čija je temeljna misao kako svijet i društvo u kojem živimo počivaju na simbolima i znacima koji nešto predstavljaju, ali su izgubili vezu sa svojim izvorom i stekli vlastito značenje. Kao njihovi recipijenti, ne pitamo se više što oni predstavljaju, nego njih same percipiramo kao stvarne, zasebne entitete, pojave ili nešto treće. Početni primjer daje iz basne

autora Jorgea Luisa Borgesa o fiktivnom carstvu, čiji su kartografi toliko ovladali svojom vještinom, da su stvorili kartu koja je prekrivala područje cijeloga carstva. Ono što se s vremenom počelo događati jest da su stanovnici zemlje stvaran prostor zamijenili kartom i počeli naseljavati kartu. Tako se cijela civilizacija razvila na iluzornom prostoru. Radi se o postupku u kojem se odvija operacija odvrćanja od stvarnoga procesa operatornim dvojnikom, odnosno – *simulakrumom*.

Ovaj tip kontradiktornosti Baudrillard pronalazi u različitim društvenim i znanstvenim sferama, poput religije, medija ili antropologije, a osim toga, spominje ga u kontekstu masovne kulture.

U centru Pariza 1977. godine otvoren je kulturno-umjetnički centar Pompidou, post-strukturalistička građevina koja već svojim izgledom vidno odudara od ostatka baroknih zgrada u svojoj okolini. U njoj je izložen ogroman broj umjetničkih djela, među kojima se također nalaze dadaističke i avangardističke instalacije za koje Baudrillard kaže kako su samim time što su smještene u taj prostor u potpunosti izgubile svoj izvorni smisao. Kao jedinu svrhu institucije spominje proizvodnju same mase. U svom komentaru navodi sljedeće: *Treba aplaudirati tom uspehu kulturnog odvrćanja. Svi antiumentnici, levičari i oni koji preziru kulturu nikad ni približno nisu toliko postigli odvrćajući delotvornost te monumentalne crne rupe koju nazivaju Boburom. To je, zaista, revolucionarna operacija, upravo zato što je nenamerna, besmislena i nekontrolirana, dok svaka operacija smišljena da okonča kulturu, kao što je poznato, uspeva jedino da je oživi.*⁵

Paradoks ovoga jest kako društveno-politička uređenja koja potiskuju kulturu i umjetnost često urode buntovnicima i revolucionarnim umjetnicima koji se svojim radom odupiru sustavu. U slučaju ogromne proizvodnje kulturnog sadržaja, otpor ne postoji, tj., nema se čemu pružati otpor.

Sličan kontraučinak Baudrillard objašnjava usporedbom ratnih filmova i samog ratovanja. Film *Apokalipsa danas* redatelja Francisa Forda Coppole bio je jedan od najvećih uspješnica američke filmske industrije sedamdesetih godina, snimljen neposredno nakon Rata u Vijetnamu koji je glavna tematska odrednica filma. U poricanju bilo kakvog kritičkog osvrta na rat, Baudrillard način snimanja filma i njegove revolucionarne vizualne efekte dovodi u isti kontekst s američkim načinom ratovanja, nazivajući ih *eksperimentalnim poljem i širokim*

⁵ Jean Baudrillard, *Sumulacres et simulation* (prev.: *Simulakrumi i simulacija*), Prijevod: Frida Filipović, Svetovi, Novi Sad, 1991., str. 69.

terenom za proveravanje njihovih oružja, njihovih metoda, njihove sile.⁶ Kroz fiktivni medij, poput igranog filma, pojam rata pretvara se u spektakl. Publika se pritom ne osjeća pozvano na kritički odmak ili osvještavanje stvarnih posljedica ratnih razaranja, jer je zavedena estetikom filma. Samim time, film zamišljen kao kritika može se iščitati kao prikrivena američka propaganda. Medij ne sadrži poruku, jer medij sam po sebi jest poruka, kao što tumači Marshall McLuhan.

4. Marshall McLuhan, *Medij je poruka*

Rat u Vijetnamu također je bio prvi rat u povijesti koji se mogao popratiti na televizijskim kanalima. Preko istog medija publika je mogla gledati prizore bombardiranja vijetnamskih sela i holivudske akcijske filmove. Ovakav nekontrolirani slijed sadržaja predmet je McLuhanovih istraživanja. Manjak objektivnosti kod gledatelja postignut je sustavom informacija koji u isti kontekst stavlja fiktivni, dokumentarni i promidžbeni sadržaj. U istom fizičkom položaju i samo jednim pritiskom gumba, prosječni gledatelj može gledati komičnu seriju, reklamu McDonald'sa ili dokumentarnu snimku bojnog polja.

Kako se, dakle, od njega može očekivati da zauzme drukčiji stav od stava triju potpuno nepovezanih sadržaja, ako je svemu jednako izložen i nad svime ima (odnosno nema) jednaku kontrolu?

*Sve se događa istovremeno. Ne postoji kontinuitet, ne postoji međusobna veza, sve je istog trenutka.*⁷

U veljači 2022. godine američki televizijski kanal CNN naišao je na niz kritika kada je ratnu reportažu iz Kijeva prekinuo reklamom o restoranu brze hrane. Osim televizije, prikaz ukrajinskog rata bio je izuzetno zastupljen na društvenoj mreži Tik-Tok, čija popularnost zadnjih nekoliko godina brzo raste. Riječ je o platformi na kojoj je zabavan sadržaj izložen u obliku kratkih videozapisa, što je najkraći i najbrži način izmjene i kruženja informacija, naročito u usporedbi s, primjerice, Facebookom koji podrazumijeva kombinaciju tekstualnog i slikovnog sadržaja. Specifičnost Tik-Toka jest u tome da najpopularnije ličnosti na aplikaciji nisu holivudski selebritiji ili utjecajni ljudi, nego ljudi koji amaterski, najčešće u kućnoj atmosferi, (pro)izvode zabavni sadržaj i stvaraju svoju publiku.

⁶ Jean Baudrillard, *Sumulacres et simulation* (prev.: *Simulakrumi i simulacija*), Prijevod: Frida Filipović, Svetovi, Novi Sad, 1991., str. 59.

⁷ Marshall McLuhan, predavanje na australskoj državnoj televiziji, 7. srpnja 1979. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=ImaH51F4HBw>

Poznate kategorije zastupljene na toj društvenoj mreži većinom su kratke plesne sekvence, društvene igre ili komični skečevi. Korisnik, pretražujući pokretom palca gore ili dolje, označava svoj interes za sadržaj koji gleda. Algoritam pritom bilježi kategoriju videa i duljinu korisnikova gledanja, kako bi mu u skladu s tim parametrima mogao iznova ponuditi sličan ili drugačiji sadržaj.

Od početka rata u Ukrajini 2022. godine, među izobiljem nasumičnog internetskog materijala, našle su se i stvarne snimke rata, govori predsjednika i izvješća o ratnom stanju. Također, među zapadnom populacijom, čije su političke vlasti jasno izrazile podršku Ukrajini, kružio je sadržaj poput bombardiranja ruskih tenkova uz pratnju techno glazbe, snimka predsjednika Zelenskog u sakou uz glazbenu pozadinu iz franšize Jamesa Bonda i slični „ukrašeni” dokumentarni prizori koji su podrazumijevali neku vrstu heroizacije saveznika ili ocrnjivanje protivnika. Sve navedeno postalo je jednako dostupni sadržaj kao i pop pjesme, kuhinjski recepti i reklame za šminku. Samo jedan pokret palca dijelio je bojište u Kijevu od noćnoga kluba u San Franciscu, ukrajinskoga vojnika od Batmana i motivacijski govor srpske influencerice od političkog govora Vladimira Putina.

Prosječni gledatelj, neovisno o svojoj dobi ili stupnju obrazovanja, jednako je izložen svim sadržajima i ništa mu pritom ne pruža kritički odmak od viđenog, nego je sveden na pasivnu konzumaciju ponuđenog. Sve je tako svedeno na neku vrstu performansa ili spektakla.

Brisanje granice između realnog i fiktivnog potpunim izjednačavanjem ratnog i zabavnog sadržaja – odabrao sam kao ključnu misao za formiranje svoje diplomatske predstave. Ako algoritimizirani sadržaj koji gledatelj konzumira zamislimo kao neku vrstu psihološkoga profila, a platformu poput TikToka kao kreatora – možemo reći da se tako stvara neka vrsta digitalne ličnosti koja bez moralne granice na istu razinu svodi ratni, zabavni i svakodnevni sadržaj.

5. Pitanje otpora; Tyler Durden, Patrick Bateman, *Crno zrcalo*

Kako, iz perspektive prosječnoga korisnika internetskih sadržaja, u kontekstu buduće predstave jasno iznijeti kritiku takvoga sustava i pokazati tom poistovjećivanju jasan otpor?

U zamišljanju mogućega rješenja uzeo sam dva primjera iz fikcije, čiji se otpor manifestira na dvije potpuno oprečne razine. Filmovi *Američki psiho* i *Klub boraca* svaki na

svoj način obrađuje temu hiperkonformizma i potrošačkoga sustava čemu se suprotstavljaju dva antiheroja. Njihovo oruđe otpora je stvaranje iluzornog identiteta.

Patrick Bateman, protagonist filma *Američki psiho*, bogati je mladi bankar zaposlen u tvrtci svoga oca na Wall Streetu. Njegovi radni dani uglavnom se sastoje od listanja časopisa *Playboya*, slušanja aktualnih glazbenih hitova i odlazaka u luksuzne restorane. Neopterećen izazovima svakodnevice, ostatak vremena popunjava samousavršavanjem u skladu sa suvremenim trendovima, poput tjelovježbe, kozmetičkih tretmana i povremenim praćenjem *New age* filozofije. Pored opsesivnog održavanja glamurozne javne slike, on s vremenom postaje frustriran i nezadovoljan, što ga pretvara u sadističkog serijskog ubojicu. Bijes zbog vlastite privilegije uglavnom iskaljuje na niže rangiranim sudionicima društva, poput uličnih prosjaka i prostitutki. No, kada njegova sekretarica pri kraju filma otvara njegovu poslovnu knjižicu, vidimo kako su svi krvavi zločini, koje je navodno počinio, ništa drugo no nepregledni crteži nasilja i vulgarizama. Sva njegova agresija ostala je – samo na razini mašte.

Tyler Durden, s druge strane, produžetak je ličnosti neimenovanog Pripovjedača iz filma *Klub boraca*, građanina zaposlenog u osiguravajućoj tvrtci. Otac ga je u ranom djetinjstvu napustio te je odrastao s majkom u prosječnim životnim uvjetima, lišen ikakvih privilegija. Osim posla koji mu omogućuje normalan životni standard, u slobodno vrijeme bavi se dekoracijom svoga stana po uzoru na suvremene trendove iz *IKEE* i borbom sa nesanicom. Neizlječiva nesanica zapravo je simptom buđenja druge osobe u njemu, koja se protivi svim postavkama konzumerizma. Lik Tylera Durdena ne preuzima samo njegovo tijelo, nego u konačnici stekne kultno sljedbeništvo svih građana New Yorka, pozivajući građane na teroristički obračun s potrošačkim društvom. Iako na kraju uspijeva poništiti njegovu dominaciju nad sobom, Tylerovih trijumf vidljiv je u zadnjem kadru filma koji prikazuje eksploziju gradskih banaka i kreditnih centara.

Navedena dva primjera iz svijeta fikcije pokazatelji su ekstremizma koji se manifestira na dva potpuno suprotna načina. Njihov otpor podrazumijeva krajnji vandalizam ili krajnje povlačenje u vlastitu imaginaciju. No, neka vrsta kulturne aproprijacije samoga otpora, kao u Baudrillardovom primjeru, nazire se u jednoj epizodi britanske serije *Crno zrcalo*, koja čovječanstvo prikazuje zarobljenim u svijetu zabavnih aplikacija. Svaki pojedinac mora skupiti dovoljno bodova kako bi mogao pristupiti masovnom *talent showu* gdje će mu na temelju njegovih sposobnosti biti dodijeljena uloga u komercijalnoj industriji bilo koje vrste – glumačke, glazbene, pornografske... Kada pri kraju epizode protagonist istupi pred žiri, on

izvadi komad stakla i zaprijeti da će si prerezati grkljan ako ga ne puste da govori. U svom višeminutnom monologu glasno i iskreno progovara o ispraznosti sustava u kojem žive, nedostatku empatije i nepovratno narušenim ljudskim vrijednostima. Nakon kratke šutnje uslijedi gromoglasan pljesak publike i pohvala žirija za najsrčaniji govor ikada te mu je dodijeljen posao influencera koji dnevno zarađuje na svojim motivacijskim govorima. Njegov isprva revolucionaran istup pretvoren je u samo još jedan zabavni proizvod.

*...otpor nije izazov moći, nego, upravo suprotno, ono što moći treba. Moć ne postoji bez neke vrsta otpora. Nema moći bez živog bića kao subjekta. Kada nas ubiju, više im se ne možemo pokoravati. Živo biće svedeno na cmizdrenje – to su granice moći. Nakon toga dolazi smrt.*⁸

U promišljanju razvoja fiktivnih buntovnika poput Tylera Durdena i Patricka Batemana, učinilo mi se kako više niti izmišljena ličnost ne može biti obrambeni mehanizam protiv sustava. Anarhizam *Kluba boraca* i sadizam *Američkog psiha* uzurpirao je performativni svijet *Crnog zrcala*. U tom svijetu i sam otpor ide u korist sustava i jednako je iluzoran. Takav model postao je glavna inspiracija mog rada.

6. Početna faza rada, eksperiment s tekstem i pokretom

Dana 29. veljače 2022. godine, u sklopu Erasmus+ programa, otišao sam na diplomski studij digitalne interaktivne umjetnosti u Rumunjsku, na Fakultet za kazalište i Film u Cluj-Napocu. Tromjesečni program bio je usmjeren na istraživanje potencijala digitalne tehnologije u suvremenoj umjetnosti na polju virtualne i augmentirane stvarnosti, digitalne instalacije i povijesnog pregleda novomedijske umjetnosti. U sklopu kolegija *Digitalne tehnologije u umjetnosti*, koji je zamišljen kao teorijska i praktična razrada umjetničkoga projekta, počeo sam razvijati svoju ideju.

Prvi korak bio je instalacija TikToka na vlastitom mobitelu kako bih iz prve ruke doživio njegovu nasumičnost i stekao vlastiti algoritam koji će procijeniti kakva vrsta sadržaja odgovara mojim interesima. Nakon samo nekoliko pogledanih videozapisa bojnog polja u Ukrajini, u roku nekoliko minuta počelo je pristizati sve više sličnih snimaka u različitim

⁸ Mark Fisher: *K-punk: The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher (2004-2016)* (u prijevodu: *K-punk: Kolekcija neobjavljenih pismenih radova Marka Fishera (2004.-2016.)*), Repeater Books, London, 2018., str. 221. (vlastiti prijevod, original na engleskom jeziku)

obicima; bombardiranje Kijeva, influencerica koja daje upute o uništavanju ruskog tenka, predsjednik Zelensky na plesnom podiju, ukrajinski vojnik koji izvodi *Moonwalk*. Dodatnu pažnju obratio sam na videe koji su pristizali između svakog izvješća iz Ukrajine, a među njima je bio tjedni horoskop, motivacijski govori, kratke plesne sekvence i još gomila amaterskih uradaka.

Kako u početku još nisam imao prostor za rad, za vrijeme pretraživanja transkribirao sam tekst svakog videa. Kao izvedbeni zadatak postavio sam si postizanje algoritamskog principa nasumičnosti i dekontekstualizacije. Riječi i rečenice iz videa koji su uslijedili jedan za drugim počeo sam kolažirati.

U sljedećem primjeru (tekstu) pomiješani su tekstovi influencerice koja reklamira optiku za skidanje dioptrije, slobodnog novinara, govora Aleksandra Vučića i influencerice koja govori o potiskivanju emocija. *Predsjednik Zelensky najavio je da Ukrajinci nipošto neće laserski skidati dioptriju. On je ostao osoba koja ima najveće srce, njegova obitelj je ostala u Kijevu, njegova rodbina je ostala u Optical Express Zagreb, kako je izjavio u jednom intervjuu, I deca misle da će oni ovdje pobijediti ovaj bijes i ljutnju. Da ruska mašinerija posustaje može se zaključiti iz nekoliko razloga. Njihovo napredovanje nije onakvo kako su očekivali te su prisiljeni uzimati čist vazduh.*

Kada mi je omogućeno korištenje baletne dvorane na fakultetu, sličan sam princip rada primijenio na pokret. Odabrao sam nasumične videe koji su uključivali tjelesni angažman. Doslovno sam replicirao njihovo gibanje i tražio trenutke u kojima bi se neprimjetno preklapali, kako bih dobio neku vrstu montaže pokreta. Na primjer; nakon što amaterski plesač u videu podiže ruku kao dio sekvence, on se nadalje pretvara u predsjednika Zelenskog koji se rukuje sa svojim obožavateljima na press konferenciji. Trener fitnessa spušta se na tlo kako bi radio sklekove i pretvara se u ukrajinskog vojnika koji u ležećem položaju puca iz puške. Materijal sam u početku nalazio samo na određenim kanalima koji su objavljivali donekle sličan sadržaj. To su u prvoj fazi bili: instruktor poziranja na fotografijama, ukrajinski vojnik, predsjednik Zelensky, virtualni lik iz video igre, navodni psiholog koji osim motivacijskih govora reklamira modu, fitness trener i instruktor kineskog jezika.

Kako bih smanjio tjelesnu ekspresiju, odlučio sam koristiti vježbu Matije Ferlina koju sam učio na prošlogodišnjem kolegiju Koreodrame, a bavila se nalaženjem što preciznijeg prijelaza iz jednog statičnog položaja tijela u drugi, ne prekidajući pritom kontinuitet pokreta. Baveći se uradcima ranije spomenutih autora, pauzirao sam početak svakog videa i pokušao

precizno imitirati položaje njihova tijela. Tranzicije između sedam različitih položaja rasporedio sam u četiri različita ciklusa; u prvom sam tek jedva primjetno radio izmjene u vrlo sporom tempu. Svakim novim ciklusom ubrzavao sam tempo i produljivao trajanje svake poze, sve dok u četvrtom ne bih postigao izvorno trajanje pokreta u videu. Isto tako, iz svakog zapisa zabilježio bih tekst, zvuk (ukoliko je neka pjesma bila u pozadini) i *hashtag*, odnosno oznaku kategorije u koje video spada (primjerice: sport, šminkanje, rat...). Sljedeći korak bio je pronaći način kako u ovakav izričaj uvezati tekst.

7. Digitalna instalacija i tijelo kao algoritam

Svoju ideju pokušao sam realizirati u obliku digitalne interaktivne instalacije, u sklopu majstorske radionice Klause Obermaiera pod nazivom *Kreativni vizualni projekt*. Osim sekvence u pokretu u kombinaciji s govorom, u izvedbu sam htio uklopiti i digitalnu tehnologiju koja bi stvarala zvučne i vizualne efekte. Koristeći se digitalnom kamerom koja je snimala moje tijelo i programom Max, početni cilj bio je u određene kutove kadra „zalijepiti“ zvučni zapis tako da bih, izvođenjem geste iz određenog videa, istovremeno aktivirao i njen tekst koji sam prethodno snimio na diktafon. Isto tako, određenom gestom bih na zidu iza sebe pokrenuo i projekciju slike prostora iz koje gesta potječe.

Primjer: u izvornom videozapisu djevojka u kuhinji muti jaja. Gestom ruke koja simulira pokret mućenja jaja pokrenuo bih zvuk (*Dodajte malo soli!*), dok bi se u pozadini projicirala kuhinja. Tako bi se razvila neka vrsta znakovnog jezika.

No, ovakav koncept zahtijevao bi veliku programersku vještinu koju ne bih mogao dostići u samo dva tjedna majstorske radionice, pogotovo s obzirom na moj dotadašnji manjak iskustva rada s tehnologijom. Također, mentor je naglašavao kako je u procesu naglasak na istraživanju medija i postizanju željenog audio-vizualnog efekta, stoga sam privremeno zanemario kontekst. U krajnjem rezultatu govor je bio zamijenjen bazičnim zvukovima tijela, poput udara i izdaha, škljocanja zuba i ispuštanja vokala, dok se na zidu nasuprot mene projicirala slika moga tijela koja se svakim pokretom fragmentirala i mijenjala kolorit. Digitalnu instalaciju nazvao sam *Body language* (u prijevodu: *Govor tijela*) i, nakon ispitne izložbe, bila je ponovno postavljena 14. svibnja 2022. kao jedan od selektiranih studentskih radova.

Nakon ovoga iskustva, vratio sam se na početnu zamisao istraživanja međuodnosa pokreta i teksta, a tehnološki dodatak sam izbacio. U sljedećem razdoblju pretraživanja aktualnog sadržaja na TikToku, izabrao sam pedeset i četiri videa prema sadržaju na koji sam najčešće nailazio. Podijelio sam ih prema kategorijama prikazanima u tablici 1.

Tablica 1. Kategorije pokreta

Poznate i fiktivne ličnosti	Reklame	Amaterski video	Izazov	Tutorial
Johnny Depp	<i>Grammarly</i>	Pravljenje kajgane	Igra ispijanja viskija	Kako nanijeti ruž
Will Smith	<i>Gaia</i>	Udaranje glavom u stol	Igra natjecanja u brzini ručanja	Kako lakirati nokte na nogama korektorom?
Volodymyr Zelensky	<i>Glovo</i>	<i>Kako svaki uzrast briše stol?</i>	Igra hrvanja nogama	Masaža prstiju
Vladimir Putin		Igranje video igre u virtualnoj stvarnosti	Vježba za trbušne mišiće	Vježbe za bolje upravljanje kompjutorskim mišem
Morpheus		Ispijanje vodke	Igra hvatanja šlaga u zraku ustima	Najbolji položaji za muško poziranje
John Wick		Čišćenje poda	Najpopularniji plesovi u 2022. godini	Kako izvesti jogijski položaj ratnika
Jack Sparrow		Bubnjanje na trbuhu		Različite varijacije rukovanja
Princ iz Bel-Airea		Pucanje iz dezinficijensa		Kako plesati rukama
Frank Slade		Kirurg pere ruke		Kako koristiti kozmetičke proizvode za grudi na trbuhu
Damiano David				Kako pravilno salutirati
Konstrakta				Vježbe za dlanove

Redosljed pokreta i dalje sam radio tako da prijelaze iz jednog u drugi mogu izvesti što suptilnije. Mizanscenu sam podijelio na tri punkta, po uzoru na prostor u videima: sjedeći položaj ispred stola, prostor kraj stola i prostor ispred stola. Na svakom punktu izveo sam

osamnaest pokreta i svaki je bio iz određene kategorije koje sam dodatno raščlanio. Redoslijed pokreta prikazan u sljedećem popisu.

7.1. Redoslijed pokreta

1. **Johnny Depp** – Johnny Depp se brani na sudu
2. **Tutorial** – djevojka objašnjava kako nanijeti ruž
3. **Amaterski video** – djevojka pokazuje kako napraviti kajganu
4. **Tutorial** – djevojka pokazuje kako lakirati nokte
5. **Društvena igra** – mladić izvodi igru sa nožem
6. **Izazov** – muško društvo igra *drinking game*
7. **Pjesma / ples** – mladić pokazuje kako (loše) bubnja kemijskom olovkom
8. **Rat u Ukrajini** – predsjednik Zelenski se obraća ukrajinskom narodu
9. **Tutorial** – mladić demonstrira kako izmasirati i razgibati prste
10. **Isječak iz filma** – Morpheus (iz filma *The Matrix*) nudi dvije tablete (u svrhu prosvjetljenja)
11. **Reklama** – Ravnateljica (iz reklame za *Grammarly*) objašnjava kako studentima olakšava studiranje
12. **Izazov** – mladić pokušava pojesti veliki burger i pomfrit u manje od dvije minute
13. **Amaterski video** – djevojka *lyp sinca* dok mladić udara glavom u stol
14. **Will Smith** – Will Smith se dere na Chrisa Rocka
15. **Rat u Ukrajini** – predsjednik Putin se obraća ruskom narodu
16. **Tutorial** – mladić pokazuje vježbe za upravljanje kompjutorskim mišem
17. **Amaterski video** – influencerica (podrugljivo) demonstrira kako različiti uzrasti brišu stol
18. **Eurovizija** – Damiano David maše zastavom Ukrajine na vlastitom koncertu
19. **Johnny Depp** – Jack Sparrow plovi na svom brodu
20. **Tutorial** – mladić demonstrira najbolje muške poze za fotografiranje
21. **Amaterski video** – mladić (u zanosu) igra VR
22. **Tutorial** – žena pokazuje kako lakirati nokte na nogama
23. **Društvena igra** – djevojka i mladić igraju obaranje nogu
24. **Izazov** – trener na djevojci pokazuje vježbe za trbušne mišiće
25. **Pjesma / ples** – striptizeta pleše na podu
26. **Rat u Ukrajini** – vojnik puca na bojištu

27. **Tutorial** – mladić pokazuje kako pravilno izvesti jogijski položaj ratnika
28. **Isječak iz filma** – *John Wick* prelaćuje napadaća
29. **Reklama** – navodni znanstvenik prića o sivim izvanzemaljcima
30. **Izazov** – mladić pokušava ustima uhvatiti šlag koji je u zraku
31. **Amaterski video** – djevojka iz svojih usta drugoj djevojci ulijeva vodku u usta
32. **Will Smith** – Will (*Princ iz Bel-Airea*) doziva taksi
33. **Rat u Ukrajini** – Putin se rukuje s ruskim generalom
34. **Tutorial** – prijatelji pokazuju različite varijante cool rukovanja
35. **Amaterski video** – sredovječni muškarac čisti mrlje na podu
36. **Eurovizija** – plesaćica pjeva i pleše
37. **Johnny Depp** – Johnny Depp ulazi na pozornicu i daje intervju kod Oprah
38. **Tutorial** – plesać pokazuje kako plesati rukama
39. **Amaterski video** – mladi bubnjar bubnja na vlastitom truhu
40. **Tutorial** – žena tumaći zašto proizvode za grudi treba upotrebljavati i na truhu
41. **Društvena igra** – mladić pokušava razdvojiti noge svoje djevojke
42. **Izazov** – influencerica pokazuje kako plesati dlanovima
43. **Pjesma / ples** – djevojke izvode kratke plesne sekvence
44. **Rat u Ukrajini** – žene protestiraju protiv rata u Ukrajini
45. **Tutorial** – mladić objašnjava kako izvesti vojnićko salutiranje
46. **Isječak iz filma** – Frank Slade demonstrira kako pravilno salutirati
47. **Reklama** – dostavljać dostavlja hranu (*Glovo*)
48. **Izazov** – djevojka izvodi kratke plesne sekvence
49. **Amaterski video** – djevojka „puća” iz dezinfekcijskog spreja
50. **Will Smith** – Will Smith udara Chrisa Rocka
51. **Rat u Ukrajini** – ukrajinski vojnik pleše i pozira
52. **Tutorial** – mladić pokazuje kako razgibati prste
53. **Amaterski video** – kirurg se priprema za operaciju
54. **Eurovizija** – Konstrakta pjeva

Stalna vodilja u radu bio je uvjet da promjena u pokretu podrazumijeva promjenu u govoru. Držeći se rasporeda koji sam naveo, kolažirao sam doslovan govorni sadržaj iz videa⁹.

⁹ Tekst je za ovu potrebu preveden; u trenutku vježbe koristio sam izvorni engleski jezik.

7.2. Govorni sadržaj

1. **Prije otprilike šest godina**, Gospođica Heard je podnijela neke gnusne i uznemirujuće, ovaj, uznemirujuće... izjavila neke uznemirujuće kriminalne optužbe, ovaj... protiv, ovaj, mene... koje nisu imale apsolutno nikakve veze s istinom.
2. **Nitko** neće znati. Znat će. Kako će znati? Kako će znati?
3. Radimo jajašca! Ukoliko netko nije znao, jajašca su jaja. Hopa! Uno jaje. Zapelo mi je u kosi, fuj! Još jedno! Dodajte mrvicu soli. Papar! Miješajte! Tava! Unutra! Sada čekamo. Gotovo! Tko je **kušao**? Kao da jedem jaja!
4. Možete postići lijepu boju noktiju i pritom **koristiti** samo četkicu.
5. Imam sad **sve prste**
Nožić reže sve
Ako ne pogodim u sredinu
Prst će bi odsječen
I pogodim li prste
Krv će brzo poteći
Ali svejedno treba **igrati ovu igru**
Jer možda se posreći
6. Tri! Dva! Jedan! **Oh!** ...

Na isti način nalazio bih riječi iz svakog od pedeset četiri videa. U prvoj koreografiji pokret i njegovo trajanje ovisilo je o količini i duljini riječi koju bih odabrao.

7.3. Cjelovit tekst iz pedeset četiri videa

Prije otprilike šest godina, nitko nije kušao koristiti sve prste I igrati ovu igru, opa, kao jedan najbolji bubnjar u školi. Možete li zamisliti? Svaka vježba završava jer studenti imaju mnogo toga na svojim plećima. U manje od dvije minute mogao bih napustiti našu zemlju I steći bolju kontrolu nad svojim mišem. Zašto bih trebao napustiti Ukrajinu i gledati dolje kad sam slomio nokat? Moja obitelj obožava izrazito jake trbušnjake, zato se čini pošteno da sada objavim Ukrajinu, no mnogo ljudi se osjeća čudno kada pokrene svoja tjelesna obilježja. Pomalo me podsjeća na kožu dupina. Zapravo, radi se o majonezi. Ponestalo nam je toplog ljeta, no, kada je stiglo, pomislio sam: „Slava Rusiji!“. Dečki brišu guzu bez uplitanja u tvoju najdražu pjesmu dok hidratiziraju svoju kožu. Pokušajte natjerati svog dečka da stavi jedan dlan gore, drugi

dolje, i tako ćete zaustaviti Putinov rat ukoliko salutirate petnaest do trideset sekunda. Za dodatnu učinkovitost, držite kontakt očima za vrijeme salutiranja. Dolje! Dostavljamo tri G. I. Janea 2 kako bismo držali moju ženu dalje od ukrajinske vojne sile! To bi moglo biti za vas. Čiste ruke čine čistu operaciju. Biti biti biti biti zdrava.

Nadalje, htio sam istražiti nove načine pristupa tekstu (i dalje ovisnom o pokretu), ne koristeći pritom, nužno, tehniku matematički točnog kolažiranja, što je bio vrlo zahtjevan izvedbeni zadatak (kojim bi mnogo lakše mogao ovladati izvođač s plesačkim iskustvom).

U novoj sekvenci govor sam prebacio u prvo lice kako bih, privremeno, postigao nešto slobodniju formu i stvorio neku vrstu narativa.

Nakon što sam napravio jogu u ruskome tenku, nalakirao sam nokte s dečkima, među kojima je bio i najbolji bubnjar u našoj školi, pa smo sišli u teretanu, otplesali striptiz i napravili rundu trbušnjaka s nogama položenim ispod utega. Bio sam šokiran jer većina plaćenih ubojica rijetko pleše striptiz. Uglavnom rade jogu. I ponekad plešu striptiz. Premlatio sam ubojice i ukrcao se na brod, no čim smo stigli do grafitiranog zida, vidio sam da sam slomio nokat. Tad me napala morska zvijer, no skočio sam na tenk, udario sam je nogama, potrčao kroz teretanu i vratio se natrag na brod. Svanulo je Sunce. Tad je naišao narednik, ukrcao me u Ferrari i odveo u predsjednički ured. No, čim smo počeli pričati, ured su pogodile dvije ruske rakete i ubile narednika. Skočio sam u Ferrari, pojurio cestom i zaustavio se ispred jedne kuće. Primirio sam se i izašao iz auta. Došao do kućnog praga, pozvonio sam, nokautirao čovjeka u odijelu i nastavio prema kuhinji. Za stolom su sjedili Volodymyr Zelenski, Vladimir Putin i Johnny Depp.

...

Forma pripovijedanja otvorila je neke nove mogućnosti jer sam na licu mjesta mogao, pomoću govora stvarati nove okolnosti koje su se u svakom trenutku mogle promijeniti. Kao u prethodnom primjeru, ovakav pristup mogao sam zamisliti kao metodički postupak i potencijalni razvoj predstave. No, nametalo se pitanje o samom konceptu izvedbe i koliko se moja trenutna faza rada odmiče od početne ideje. U zadnjem primjeru imao sam osjećaj da nedostaje suptilnosti koju sam tražio.

8. Razvoj procesa – konkretizacija izvedbe

S povratkom u Hrvatsku i početkom rada s mentoricom napravio sam još nekoliko sličnih sekvenca koje su nudile drukčiji raspored i razvoj gesta, što je istovremeno mijenjalo i narativ. Neprestana dilema pritom je bila – kako započeti izvedbu. Ako krećem iz neutralnog narativa i manjih pokreta, možda bih s vremenom trebao ubaciti govornu radnju, kako bi izvorni intenzitet govora došao s vremenom. Treba li priču razvijati uz dominantu narativa ili pokreta? Radi li se uopće o priči ili odlasku u apstrakciju?

Zbog stalnog preispitivanja imao sam osjećaj da proces vraćam na početak i ne nalazim pravo rješenje. Moj usvojen dramski način razmišljanja podrazumijevao je razvojnu liniju radnje i donošenje logičnih odluka u skladu sa situacijom. Istovremeno, želja mi je bila ovim radom napraviti određen pomak u odnosu na svoj dosadašnji izvođački habitus, djelomično po uzoru na izvedbene radove autora Jonathana Burrowsa i Mattea Fargiona koji su, uz namjerni izostanak klasičnoga narativa, često bazirani na istraživanju i razvoju geste.

*Kako organizirati nešto tako da sama organizacija ne postane tema za sebe?*¹⁰

Kako, dakle, započeti rad koji je zasnovan na razvoju pedeset i četiri geste tako da se on prije samoga razvoja ne pretvori u predvidljivo nabranje?

Problem sam uočio na dvije razine – previše gesta i stalna navika da ih određujem unaprijed, planirano, a ne spontano za vrijeme izvedbe, što je gotovo nesvjesno sav tjelesni izričaj podredilo tekstu koji je sam po sebi besmislen. Razmišljanje unaprijed poništilo je svaku mogućnost slobodnog tijeka pokreta. Privremeno izbacivši sav govor, zadržao sam tri prostorna punkta koja sam ranije fiksirao: stol, prostor kraj stola i ispred stola. Nakon što sam u improvizaciji izveo sve dosadašnje geste, na svakom sam ih punktu reducirao na sedam, imajući u vidu da budu što raznolikije u fizičkom smislu i samom kontekstu.

Ponovno se ukazala zamka odlaska u puko nabranje, čemu sam sada suprotstavio jasan kontrast – izvedbu sam započeo u sjedećem položaju za stolom, pri čemu sam palcem lijeve ruke oponašao prepoznatljiv pokret takozvanog *scrollanja* na mobitelu, kako bih na sceni jasno pokazao da sadržaj koji slijedi proizlazi iz njega. Odlučio sam uvesti dvostruku igru u kojoj je prva bila prizor čovjeka s nevidljivim mobitelom u ruci koji obnaša vrlo jednostavne radnje – za stolom jede zobene pahuljice i ispija čašu soka. Ustaje od stola i dolazi do komode

¹⁰ Jonathan Burrows: *A choreographer's handbook* (u prijevodu: *Koreografski priručnik*), Routledge, Oxfordshire, 2010., str. 33. (vlastiti prijevod, original na engleskom jeziku)

na lijevoj strani pozornice kako bi natočio još soka u čašu. Odlaze čašu, uzima pakiranje soka i ustanovljuje da je prazno. Odlazi ispred stola do kante za smeće te baca praznu ambalažu. Vraća se za stol i nastavlja jesti. Scenu sam postavio kao minimalistički prikaz nečijeg doma.

Druga linija radnje bile su geste koje bi aktivirala lijeva ruka u kojoj se nalazio imaginarni mobitel. Pokret palca prema gore, koji je bio naznaka promjene sadržaja koju Lik na sceni gleda, naglo bi se transformirao u gestu. Pokret lijeve ruke „zamrznuo” je realno vrijeme na sceni, a ostatak tijela mirovao bi dok se ona ne vrati u početni položaj. Nakon što je svaka gesta bila prikazana lijevom rukom, ona bi se nadalje proširila na desnu ruku i lice. Tako bi se dobio potpun prikaz sadržaja kojemu je Lik izložen. U određenom trenutku desna ruka bila je prijeteći prst Vladimira Putina, lijeva je pripadala djevojci koja radi kajganu, a lice je pripadalo ravnateljici iz reklame.

Zadnji element koji sam uveo bio je govor. Nijedna od sedam osobnosti na prvom punktu nije se zasebno predstavljala, nego je samo prilikom svoje „aktivacije“ gestom počela govoriti kao da se obraća svojoj publici. Tekst sam prilagodio kako bi najbolje odgovarao izvedbi, nisam više koristio doslovan govor iz videa.

Prema istom principu na svakom sam punktu u geste uključivao nove dijelove tijela. Tako su kod komode kraj stola glavninu pokreta izvodile noge, a ispred kante, na fronti, većina pokreta bila je u ležećem položaju. Sadržaj se također postupno miješao: lijeva ruka bila je namještena za jogijski položaj ratnika, desna je salutirala, zdjelica se gibala u plesnom ritmu, lijeva noga izvodila udarac, dok bi desna bila vojnički uspravna. Kombinirao sam kvalitetu govora i pokreta: za vrijeme trajanja nježnog pokreta poput lakiranja noktiju na nogama koristio sam tekst rigoroznih uputa za vojničko salutiranje.

Do kraja prvoga kruga i vraćanjem na prvi punkt (stol) završetkom određene geste vrijeme bi se prebacivalo u realno. Početkom drugog kruga, geste virtualnoga sadržaja počele bi manipulirati realnim prostorom i ometati Likove radnje. Primjerice, u trenutku kada Lik uzima zalogaj kaše iz zdjelice, gesta odmahivanja rukom ravnateljice iz reklama izbacila žlicu iz njegove ruke. Kada krene natočiti sok u čašu, plesni pokret zdjelice udalji ga od čaše te izlije sok po podu. Intervencije u prostoru gradirale su dok komoda i stolac nisu bili posloženi kao stepenice do stola koji je sada bio smješten u sredini prostorije.

Arhimed je jednom rekao: „Dajte mi čvrstu točku i pomaknut ću svijet.“ Danas bi ukazivao na elektroničke medije i govorio: „Stajat ću na vašim očima, ušima, žilcima i mozgu i svijet će se pomicati u tempu i načinu na koji ja odredim.“¹¹

Zadnji izgovoreni tekst bio je monolog koji je počeo rečenicom iz videa o razgibavanju dlanova: *Previše vremena provodimo za svojim mobitelima. Obavljanje svakodnevnih zadataka ovih dana postalo je toliko lako. Gotovo i ne trebamo otvarati vrata koristeći svoje dlanove i sve nam je dostupno jednim pokretom palca, a završio s potpuno izmiješanim govorom izrečenom u militantnom tonu: *Dodajte sol u dlanove, prigrlite svoju četkicu, neka zna da vaše unutarne dijete pati! Opa-la, svakodnevno ovladajte pritom!**

Tekst se izgovarao sve dok glasna glazba, preuzeta iz elektroničke obrade sastava Rammstein, ne bi nadglasala govor. Geste su se nastavljale razvijati i pretapati u ritmu glazbe, u sve većoj žestini, dok su istovremeno kroz interakciju s predmetima sastavile prostor u njegov početni raspored. Nagli prekid glazbe vratio je Lik na njegovo mjesto za stolom gdje je dovršio svoj obrok. Odlaganjem zdjelice u komodu, krenuo je izaći iz prostora, no na izlasku se poskliznuo na sok koji je prije bio proliven po podu, osjetivši barem jednu posljedicu svoje nesvjesnosti.

¹¹ Marshall McLuhan: *Understanding media* (prijevod: *Razumijevanje medija*), e-knjiga (<https://designopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>), str. 81., vlastiti prijevod (original na engleskom jeziku)

9. Zaključak

Cilj igre bio je doći do paradoksalnog obrata u kojem čovjek robotizirano izvodi sve radnje, dok virtualni sadržaj koji pasivno konzumira postaje sve življi i aktivniji od njega samog. Lik čije tijelo i prostor zaposjedne internetski sadržaj nije nasilan buntovnik niti je osoba s poremećajem ličnosti – nije Patrick Bateman niti Tyler Durden. On se ne buni niti pruža otpor jer takva vrsta kaotične bujice informacija dio je njegove svakodnevice i dio njegova jutarnjeg obroka.

Sitna naznaka bunta ili nekog glasa razuma pojavljuje se početkom monologa u zadnjoj sceni u izjavi o prekomjernom korištenju mobitela, no brzo je preskočena i zaglušena invazijom svih ostalih informacija. Prividna eksplozija na sceni zapravo je implozija, kao što tumači Baudrillard.

Naslov predstave je *Morphin'*. Izraz mi je bio zanimljiv zbog svoje višeznačnosti: *to morph* (preobraziti se) koristi se u filmskoj montaži za postupak u kojem se jedna slika neprimjetno pretapa u drugu. Također, naziv izrazom podsjeća na morfij, opojnu drogu, čime se aludira na ovisnički učinak.

Rad na ovoj predstavi za mene je značio otkrivanje novoga izvođačkog principa koji uspostavlja drukčiju vezu između pokreta i govora, no također podcrtava važnost utjelovljenja ideje i organskog procesa. Nebrojeno puta tijekom rada dogodilo se da sam zamislio i zapisao slijed pokreta koji kasnije nisam mogao zapamtiti ili ga nisam znao razviti. Svako isprobavanje na licu mjesta urodilo bi nekom vrstom, barem privremenoga, rješenja. Ovisnost govora o razvoju pokreta za mene je, u praksi, potvrdila osmo pravilo Johna Cagea s popisa *Deset pravila za studente i učitelje – Ne pokušavajte istovremeno stvarati i analizirati. To su dva različita procesa.*

Ova dva procesa za vrijeme studija često su se kod mene ispreplitala i povremeno sukobljavala. U samo nekim situacijama našli bi kompromis, a takve trenutke pamtim kao najvažnije u izvedbi. Ovaj rad vidim kao novi iskorak prema otkrivanju te granice.

10. Literatura

KNJIGE

- Jean Baudrillard: *Simulacres et simulation* (prijevod: *Simulakrumi i simulacija*), Prijevod: Frida Filipović, Svetovi, Novi Sad, 1991.
- Jonathan Burrows: *A Choreographer's Handbook* (prijevod: *Koreografski priručnik*), Routledge, Oxfordshire, 2010.
- Mark Fisher, *K-punk: The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher* (prijevod: *K-punk, Neobjavljena kolekcija pismenih radova Marka Fishera*), Repeater Books, London, 2018.
- Marshall McLuhan: *Understanding media* (prijevod: *Razumijevanje medija*), E-knjiga (<https://designopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>)

INTERNETSKI ČLANCI

- Amy Mitchell, Mark Jurkowitz, J. Baxter Oliphant, Elisa Shearer: *Americans Who Mainly Get Their News on Social Media Are Less Engaged, Less Knowledgeable* (prijevod: *Amerikanci koji nalaze vijesti na društvenim mrežama imaju manje znanja*), Pew Research Centre, 30. srpnja 2022. (<https://www.pewresearch.org/journalism/2020/07/30/americans-who-mainly-get-their-news-on-social-media-are-less-engaged-less-knowledgeable/>)
- David Streitfeld: *How Tech Won The Pandemic and Now May Never Lose* (prijevod: *Kako je tehnologija osvojila pandemija i možda više nikada ne izgubi*), The New York Times, 23. srpnja 2021. (<https://www.nytimes.com/2021/07/23/technology/silicon-valleys-pandemic-profits.html>)
- Hawra Hashem: *13 Positive effects of social media on or society today* (prijevod: *Pozitivni utjecaji društvenih mreža na današnje društvo*), KUBBCO, 1. siječnja 2021. (<https://www.kubbco.com/13-positive-effects-of-social-media-on-our-society-today/#:~:text=You%20can%20use%20social%20media,sharing%20photography%2C%20or%20writing%20poetry>)
- Kyle Chayka: *Watching the world's first TikTok war* (prijevod: *Gledajući prvi rat preko TikToka*), The New Yorker, 3. ožujka 2022. (<https://www.newyorker.com/culture/infinite-scroll/watching-the-worlds-first-tiktok-war>)
- Melissa Mancini: *Cybersecurity expert Keren Elazari lauds 'good hackers' at Halifax conference* (prijevod: *Keren Elazari, stručnjakinja u kibernetičkom osiguranju, hvali „dobre hakere“ na konferenciji u Halifaxu*), CBC News, 16. travnja 2015.

- (<https://www.cbc.ca/news/canada/nova-scotia/cybersecurity-expert-keren-elazari-lauds-good-hackers-at-halifax-conference-1.3036099>)
- Peter Beaumont: *The truth about Twitter, Facebook and the uprisings in the Arab world* (prijevod: *Istina o Twitteru, Facebooku i pobunama u arapskom svijetu*), The Guardian, 25. veljače 2011. (<https://www.theguardian.com/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arab-libya?fbclid=IwAR1eFkFClyXN2FiOKoQ02HKgY1asE-CdEemS1MP8eBt-gBr87FcrmnsGwzE>)
 - Thessa Lageman: *Remembering Mohamed Bouazizi: The man who sparked the Arab Spring* (prijevod: *sjećanje na Mohameda Bouazizija: Čovjeka koji je započeo Arapsko proljeće*), Al Jazeera, 17. prosinca 2020. (<https://www.aljazeera.com/features/2020/12/17/remembering-mohamed-bouazizi-his-death-triggered-the-arab>)
 - Trevor Haynes: *Dopamine, Smartphones & You: A battle for your time* (prijevod: *Dopamin, mobiteli i vi: bitka za vaše vrijeme*), Harvard University / Science in The News, 1. svibnja 2018. (<https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2018/dopamine-smartphones-battle-time/>)
 - Zubair Ahmed Ratan, Sojib Bin Zaman, Sheikh Mohammed Shariful Islam, Hassan Hosseinzadeh: *Smartphone overuse: A hidden crisis in COVID-19* (prijevod: *Prekomjerno korištenje mobitela: Tajna kriza koronavirusa*), National Library of Medicine / PubMed Central, 23. siječnja 2021. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7825859/>)

PODACI S INTERNETA

- Globalna statistika o društvenim mrežama: https://datareportal.com/social-media-users?fbclid=IwAR13KM_eHdDDgGAZ7qOddDQAgPfl3SjG1R1Dsr-ELYeX_AKDKys8Lz480Q